

СЕКЦІЯ 1. ВПЛИВ СУЧАСНИХ ГІБРИДНИХ ВІЙН НА СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-618-1-1>

АКСІОЛОГІЯ СПРОТИВУ: ЦІННОСТІ ПРОТИ АГРЕСІЇ

Ваксютенко П. С.

*асистент кафедри філософії соціально-гуманітарного факультету
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

У нашому дослідженні розглядається аксіологічний вимір спротиву як стратегічна відповідь суспільства на гібридну агресію. На основі аналізу останніх досліджень здійснено порівняння українського досвіду з підходами країн ЄС і НАТО, виявлено історичні витoki неконвенційних конфліктів та сформульовано концепцію аксіології спротиву як ключового елемента національної безпеки.

Актуальність дослідження зумовлена трансформацією сучасних конфліктів, які поєднують військові, інформаційні, психологічні та культурні засоби впливу. Гібридна агресія прагне не лише територіального контролю, а й руйнування моральних орієнтирів, довіри до інститутів та національної ідентичності. У таких умовах спротив потребує не лише воєнно-політичних, але і аксіологічних засад.

Концептуалізації спротиву як аксіологічної практики забезпечує не лише фізичне виживання суспільства, а й збереження його моральної цілісності. На нашу думку, цінності в умовах гібридної війни перетворюються на стратегічний ресурс, здатний протистояти інформаційно-психологічному тиску не менш ефективно, ніж традиційні засоби оборони.

Аналіз актуальних джерел показує системний характер дослідження гібридних загроз в українській науці. «Гібридна війна визначається як форма конфлікту, що поєднує військові, інформаційні, політичні психологічні засоби впливу, виходячи за межі класичного воєнного протистояння». Це базове визначення створює теоретичну основу для аксіологічного аналізу [12, с. 712].

Д. В. Веденєєв та О. Г. Семенюк детально описують функціональні компоненти неконвенційної конфліктності: «Серед ключових елементів гібридної війни виділяються інформаційно-психологічні операції,

спрямовані на деструкцію суспільної свідомості та механізмів прийняття рішень». Такі підходи підтверджують, що ціннісна сфера є пріоритетною мішенню агресора [2, с. 35].

Історичні витоки неконвенційних конфліктів простежуються ще з 1970-х років, коли західна воєнна думка почала розробляти концепції непрямой війни. П. П. Гай-Нижник демонструє безперервність російської агресії проти України з 1990-х років як «політику поступового переходу від шантажу до спроб знищення державності» [3, с. 165; 8, с. 45].

В. Артюх критично аналізує некритичне використання терміну «гібридна війна», застерігаючи від концептуальної розмитості. Водночас колективні монографії надають комплексний аналіз українського досвіду: «Гібридна війна проти України охоплює всі сфери – військову, політичну, економічну, інформаційну та культурну» [13, с. 23].

Спротив у філософському сенсі є не лише реакцією на агресію, а й утвердженням альтернативного морально-ціннісного порядку. Гібридна війна діє комплексно: «Поєднання військових дій із інформаційними операціями створює ефект множинних фронтів, кожен з яких атакує окремі сфери суспільного життя». У таких умовах захист цінностей набуває стратегічного значення [7, с. 112].

Аксіологія спротиву ґрунтується на визнанні абсолютного характеру таких цінностей, як людська гідність і свобода. Історичний досвід свідчить, що суспільства, які зберігали моральні орієнтири під тиском агресії, демонстрували вищу стійкість. «Протидія гібридній агресії потребує не лише військової, а й культурно-інформаційної мобілізації» [9, с. 78].

На нашу думку, ключовим є розрізнення між реактивним спротивом (фізичний захист) та проактивним (ціннісне самоствердження). Перший зупиняє агресора фізично, другий – морально. Лише їхня єдність забезпечує комплексну перемогу.

Український досвід 2014–2026 років демонструє трансформацію цінностей у ресурс опору. Суспільна солідарність, волонтерський рух, інформаційний самозахист стали невід’ємними елементами національної безпеки. «Гібридна війна в Україні виявила унікальну модель громадянської мобілізації, заснованої на цінностях свободи та гідності» [13, с. 156].

Порівняльний аналіз із країнами Балтії показує схожість підходів: акцент на історичній пам’яті та медіаграмотності. Проте Україна вирізняється інтенсивністю інформаційного фронту. Історично подібні механізми працювали під час Другої світової війни: «Рухи Опору зберігали національну ідентичність через культуру та моральний опір окупації». Сучасна Україна продовжує цю традицію, адаптувавши її до інформаційного виміру [3, с. 172].

Ціннісна стійкість є найефективнішим бар'єром проти гібридних загроз, оскільки недоступна для прямого силового впливу. Навіть знищивши інфраструктуру, агресор не може знищити внутрішню моральну єдність.

Найнебезпечнішим компонентом гібридної агресії є інформаційно-психологічний вплив. «Дезінформація руйнує довіру до інститутів, розколює суспільство та деморалізує захисників». У відповідь інформаційна безпека набуває статусу аксіологічної цінності [10, с. 23].

Міжнародний досвід показує успіх превентивних стратегій: «Стратегічна комунікація НАТО включає не лише контрпропаганду, а й утвердження спільних демократичних цінностей». Китайський досвід демонструє інший підхід – тотальний контроль, що контрастує з європейською моделлю [4, с. 27; 6, с. 194].

Українська специфіка полягає у децентралізованій інформаційній обороні: від державних ініціатив до індивідуальних блогерів. «Соціальні мережі стали новим фронтом, де ведеться боротьба за правду та національну ідентичність» [10 с. 67].

На нашу думку, інформаційна безпека має стати частиною базової освіти. Суспільство, навчене розрізняти маніпуляцію, стає невразливим до ключового механізму гібридної агресії.

Аксіологія спротиву дозволяє побачити, що сучасна агресія є боротьбою не лише за територію, а й за ціннісну та смислову основу суспільства. Спротив у такому вимірі – це захист гідності, свободи, правди, солідарності та історичної пам'яті. Український досвід демонструє, що саме ціннісна консолідація забезпечує суспільну стійкість і здатність до тривалого опору.

Порівняння з іншими країнами підтверджує: там, де цінності підтримуються інституційно, освітньо та культурно, гібридні загрози втрачають ефективність. Історичний аналіз, зі свого боку, показує, що дегуманізація, пропаганда та підміна істини завжди були передумовами масштабного насильства. Відтак аксіологія спротиву має бути визнана окремою філософською та міждисциплінарною проблемою, яка поєднує етику, політичну філософію, теорію безпеки і соціальну психологію.

Література:

1. Артюх В. Туман «гібридної війни»: чому шкідливо мислити гібридно // Спільне. 2016.
2. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Сутнісні риси та функціональні компоненти сучасної неконвенційної (гібридної) конфліктності // Стратегічна панорама. 2021. № 1–2. С. 30–47.
3. Веденєєв Д., Сегеда С. Історико-теоретичні витоки поглядів на сутність війн (конфліктів) неконвенційного концептуального типу

(1970-і – початок 2000-х рр.) // Воєнно-історичний вісник. 2022. № 1. С. 161–181.

4. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Розвиток концептуальних поглядів на особливості «гібридних» війн в євроатлантичному воєнно-політичному просторі // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 8. С. 25–29.

5. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Система державних установ з розробки теорії протидії гібридним загрозам у країнах ЄС і НАТО // Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 6. С. 56–59.

6. Веденєєв Д. В., Семенюк О. Г. Трансформація механізмів управління сектором безпеки і оборони Китаю під впливом концептуальних поглядів на «гібридну» війну // Право та державне управління. 2022. № 2. С. 191–197.

7. Воєнні аспекти протидії "гібридній" агресії: досвід України: монографія / за заг. ред. А. М. Сиротенка. Київ: НУОУ ім. Івана Черняховського, 2020. 176 с.

8. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: МП Леся, 2017. 332 с.

9. Гібридна війна: in verbo et in graxi / під заг. ред. Р. О. Додінова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.

10. Гібридна війна: in verbo et in graxi / під заг. ред. Р. О. Додінова. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 412 с.

11. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія. Запоріжжя, 2017.

12. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.

13. Світова гібридна війна: Український фронт / за головн. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.